
**ÜMUMİLLİ LİDERİMİZ HEYDƏR ƏLİYEVİN
OBRAZI İKİ XALÇAÇI RƏSSAM KAMİL ƏLİYEV
VƏ TAHİR MƏCİDOVUN ƏSƏRLƏRİNDƏ**

Xalçaçılıq sənəti dünya, təbiət hadisələri, dini təsəvvürlərlə qırılmaz surətdə bağlıdır. Onlar bizi əcdadlarımızın mənəvi aləmi, dünyagörüşü, ideologiyası ilə tanış edir. Quşların və quşabənzər varlıqların təsviri, Günəşi, Səmanı, Kainatı təcəssüm etdirir. Qədim Azərbaycan incəsənəti üçün səciyyəvi olan formaca dairəvi təkərsəkilli işarələr, Günəş rəmzləri səyyarələrə sitayişin geniş yayıldığını təsdiqləyir. Bu da ən qədim dinimiz olan Zərdüştlüklə əlaqədardır. Xalçaların dekorativlik və obrazlı ifadəlilik kimi yüksək estetik keyfiyyətləri bizə belə bir qənaətə gəlməyə imkan verir ki, Azərbaycanda xalçaçılıq sənəti qədim dövrlərdən mövcud olmuş, səciyyəvi yerli istehsal əsaslanmışdır və müasir dekorativ-tətbiqi incəsənət məhz bu möhkəm təməl üzərində inkişaf etməkdədir.

Xalçaçılıq Azərbaycanda əsrlər boyu mövcud olmuşdur. Hələ “tarix elminin atası” hesab olunan yunan tarixçisi Herodot (e.ə.485-425) bitki boyaları hazırlayan və parçalar üzərində yun naxışlar toxuyan Qafqaz sakinlərinin sənətkarlığından xəbər verirdi.

Cəmiyyətin bütün təbəqələrinin həyatında xalçaçılıq nümunələri daha kütləvi idi və geniş yayılmışdı. Toxuculuq istehsalı üçün tükənməz mənbə olan qoyunçuluğun inkişafı, gözəl və təbii boyaq bitkilərinin mövcudluğu xalçaçılığın yayılması üçün şərait yaratmışdı.

Xalqın kodlaşdırılmış müdrikliyi kimi müasir dövrümüzədək gəlib çatmış xalça, indiyə qədər sirri açılmamış məktub hesab oluna bilər. Xalçanın ecazkar ornamentinə nə qədər baxsan da, onun məğzini anlamağa cəhd etsən də, onda həmişə sirr qalmaqdadır. Xalça bizi ən qədim zamanlardan müşayiət etməkdədir. Obrazlı mücərrədləşdirmə, həndəsi ornamentlərin oyunu, toxumanın ayrı-ayrı çalarlarının uyğunlaşması, toxunuşun sıxlığı, rəng çalarlarının çoxsəsliliyi, sanki daha çox sevilən motivləri sirlərlə doldurur.

Azərbaycan xalçasının kompozisiyası, bir qayda olaraq, iki tərkibi ünsürə malikdir: orta hissə - “göl” və onu çərçivəyə salan “haşiyə”. Orta hissə - xalq dili ilə desək “arasahe” adətən xalçanın əsas xarakterini müəyyən edir, haşiyə isə kompozisiyanı tamamlayır.

Xalçanı yaradanlar, bir qanun olaraq, orta hissə ilə haşiyəni həm rənginə, həm də bəzəmə metoduna görə məhdud surətdə qarşılıqlı əlaqədə toxuyurdular. Əsrlər boyu xalçaçı qadınlar onları əhatə edən gerçəkliyin təsvirlərindən istifadə etmişlər. Güclü şəkildə stilizə edilmiş bu təsvirlər, sanki keçmiş əsrlərdə yaşamış insanların inanclarını, qorxularını kodlaşdırılmış halda bizə çatdırmışlar. Azərbaycan xalçalarının ornamental dünyası məişət əşyalarının, bitkilərin, heyvanların, quşların, həşəratların həndəsələşdirilmiş təsvirləri, ov səhnələri və möcüzəli mərasimlər ilə daha zəngindir. Azərbaycan xalçalarının ornament elementlərini təşkil edən müxtəlif həndəsi formalar - kvadratlar, romblar, üçbucaqlar, çoxguşəli bəzək ünsürlərindən olan ulduzlar da bura daxildir. Rəngin və koloritin semantikasi da az əhəmiyyət kəsb etmir. Xalçaya tamaşa edərkən bəzən mənasının açıqlanması mümkün olmayan işarələrini oxuyarkən, sanki sirli aləmə düşürsən. Sanki bu aləmdə xəttin hər bir əyilməsi, hər bir buruğu, qıvrılması, daxilə doğru yönələn hər bir spiral və yaxud xırda ot müəyyən mənaya malikdir. Xalçaya tamaşa etmək sanki ecazkar, daim dəyişən buludlara diqqətlə baxmaqdır, bu buludlar da bir o qədər dərk olunmayan və izah olunmazdır.

Bizə uzaq əcdadlarımızın Yer kürəsi, kosmos, ətraf gerçəklik haqqında təsəvvürləri təcəssüm olunmuş xalçalar gəlib çatmışdır; qalan hər şey fantaziya və təxəyyüllə, təsəvvürlə dolğunlaşdırılmışdır.

Azərbaycan xalçaları xalqın məişətində qədimlərdən başlayaraq bu günə qədər geniş tətbiq edilirdi: insan xalça üzərində dünyaya gəlirdi, döşəmə və divarlar xalçalarla bəzədilirdi, ev əşyaları üçün nəzərdə tutulan xurcunlar, ərzaq ehtiyatlarının saxlanması üçün çuvallar, xarallar və yorğan – döşək üçün məfrəşlər, yük heyvanlarını soyuqdan qorumaq üçün çullar hazırlanırdı. Bu günə qədər dünyasını dəyişmiş insanları da “Sümüklük” adlanan xalça üzərində son mənzilə yola salırlar.

XX - XXI əsrlər Televiziya, video, kompüterlər, rəngli kinomatoqrafiya, açıqcalar, reproduksiyalar, jurnallar, plakatlar əsridir. Bu dövrdə əsrlərin qalığı olan xalça sənətinə yer varmı? Təbii ki, var çünki xalça sənəti bizim genetik kodlarımızın əks olunduğu bir məktubdur və xalq öz sevgisini, məhəbbətini, tarixini məhz rəngli yun ilmələr vasitəsilə yun ərişlər üzərində yazır və bu günə qədər yazmaqdadır. Doğrudur: Əcdadlarımızın yaratdıqları xalça nümunələrində onların heç birisinin adı qalmamışdır. Xalı toxuyan nə-

nələrəimiz isə nə qədər müdrük olsalarda məktəb yazı görməmişlər, lakin ol-nar, şedevrlar yaratmışlar. O şedevrlər ki, bu gün dünya muzeylərini bəzəyir. Sənətkarın qan yaddaşı və təxəyyülü ilə yaranan əsərlər bu gündə yaradılır. Olnarın sənət metodlarının necə olduğunu bariz nümunəsini olmuş bir ha-disə ilə yada salmaq istərdim. Mən (məqalənin müəllifi), keçən əsrin 90-cı il-lərində Azərbaycan Dövlət İncəsənət və Mədəniyyət Universitetinin Dekora-tiv tətbiqi sənət kafedrasının “Bədii metal” fakültəsində işlədiyim illərdə III kurs “Bədii metal” fakültəsinin tələbələrini bir neçə müəllimlə bərabər Lahıca aparmışdıq. Bildiyiniz kimi Lahıca misgərlərinin yaratdıqları məişət əşyaları özlərinin zəngin bədii tərtibatına görə fərqlənirlər. Bütün kursun tələbələri ilə bir sənətkarın emalatxanasında onun necə işlədiyini diqqətlə nəzərdən keçir-dirdik. Usta 40-45 yaşlarında olub, ucaboylu bir sənətkar idi. O, çəkic və ucu incə bıçaqla sürətlə mis səhəng üzərində mürəkkəb kompozisiya yaradırdı. Alətlərin mis üzərində yaratdığı səslərdən başqa bir kəsin səsi çıxmırdı. Usta həmin səhəngin gövdəsi üzərində, ayağından başlayaraq, cüssəli bir at təs-virini qazıb yaratdı. Sonra isə atın üzərində müharibəyə hazırlaşan kişi ob-razını xırdalığına qədər döyərək qabın gövdəsinin orta kompozisiyasını bi-tirdi. İstər at, istərsə də, insan siluətlərində reallıq və dəqiqlik bizi o qədər təəccübləndirdi ki, mən sənətkardan soruşdum:

- Siz buradakı, rəsmləri kağız üzərində çəkə bilərsinizmi?

O utana-utana dedi:

- Mən məktəb görməmişəm, nə yazı, nə də çəkə bilərəm. Uşaqlıqdan ata-mın yanında saatlarla oturub və yavaş – yavaş bu sənəti öyrəndim. İş zamanı nə yaradacağımı əvvəlcədən bilmirəm və necə yaratdığımı da bilmirəm. Hətta naxışların adın da bilmirəm. Sadəcə olaraq, yaddaşımda qalıb.

Hər şey aydın idi, ənənə və güclü genetik yaddaş.

Azərbaycan xalçaçıları da eynilə genlərindən gələn kodlarla işləyirlər. Hər şey ənənəyə bağlıdır. Sənət isə, birbaşa nənədən başlayaraq davam edir.

Azərbaycan xalçaçıları əsrlər boyu bir – birindən fərqli yüz minlərlə xalı – xalçalar yaratmışlar. Süjetli xalçalar isə ən çox Təbriz və Qarabağ zonasında geniş tətbiq olunmuşdur. Toxuduqları xalçalarda keçmişdə olduğu kimi yenə də tariximizi yazırlar. Məsələn, Qarabağ xalçaçıları insan təsvirlərinə daha artıq yer vermişlər. XIX – XX əsrlərdə təsvir olunan insan rəsmi reallıqdan çox uzaq olsa da, lakin qadın və kişi təsvirlərini geyim nümunələrini bir – birindən ayırmaq mümkündür. XX əsr Qarabağ xalçaçılarının yaratdıqları süjetli xal-çalar içərisində ən çox Vladimir İliç Leninin və bir də Nəriman Nərimanovun

portretləri olan xalçalara daha çox rast gəlinir. Lakin Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda durmadan çalışan böyük öndərimiz Heydər Əliyevin obrazı olan portret – xalçaların sayı isə demək olar ki, saysızdır. Onlar yüzlərcə və bəlkə də minlərcədir. Heydər Əliyevin portreti olan xalçalar bir - birlərindən kompozisiya, naxış və obrazın oxşarlığı cəhətdən müxtəlifdirlər. Onlar bəzən portretin arasahədəki qeyri - mütənasibliyi, üz cizgilərində rənginin düzgün verilməməsi ilə seçilsə də, lakin xalqın və ayrı – ayrı adı məlum olmayan xalçaçıların böyük öndərimiz Heydər Əliyevə olan sonsuz məhəbbətinin bəhrəsidir.

Təbii ki, böyük öndərimizin obrazını kətan, mərmər, xalça üzərində yaratmağa çalışan məşhur rəssamlarımız da az deyildir. Lakin mən bu məqalədə Heydər Əliyevin ən çox bəyəndiyi iki xalçadan danışmaq istəyirəm.

Bu xalçaların birincisi Azərbaycanın xalq rəssamı Kamil Əliyevə məxsusdur. Baxmayaraq ki, bu şəxsiyyət Azərbaycanda özünün çoxşaxəli sənəti ilə tanınırdı, lakin onu dünyada tanıdan onun portret xalçaları idi.

XX yüzilliyin 50-ci illərində Kamil Əliyev bir sıra süjetli xalçalar yaratmışdı. Süjetli xalçalar üzərində iş onun yaradıcılığında unikal xalçaların yaranması meyli ilə səciyyəvidir. Kamil Əliyev qədim, rəngli və təsviri simvolikanı dərinlən duyur və anlayırdı. Lakin eskizləri yaradarkən bu və ya digər ornamentin yaranma səbəblərini izah etməkdə çətinlik çəkirdi. Onun xalçaları sanki intuitiv surətdə toxunmuşdu. Və məhz bunun öz qanunauyğunluğu vardır. Həmin xalçalarda hər şey ilhama tabe edilmişdir.

Kamil Əliyev sevdiyi məxməri sürməyi və yaxud qızılı-oxra tonlarının gah təzadlılığına, gah uyarılığına, gah da gözlənilməz aksentinə nail olmaqla, rənglərin qarşılıqlı təsiri məsələsində də xüsusi zirəklik və peşəkarlıq nümayiş etdirirdi.

Keçən əsrin 60 - cı illərindən başlayaraq Kamil Əliyev dünyanın bir çox tanınmış şəxsiyyətlərinin portretlərini xalça üzərində böyük ustalıqla yaratmışdır. Belə portret - xalçalara Azərbaycanın böyük şairi Məhəmməd Füzulinin, Nizami Gəncəvinin, görkəmli Azərbaycan maarifçisi M.F.Axundzadənin, böyük rus şairi A.S.Puşkinin, Gürcü şairi Şota Rustavelinin, Mustafa Kamal Paşa Atatürkün, böyük Azərbaycan şairi, mütəfəkkiri, Hürufilik mübarizi İmadəddin Nəsiminin, Rabindranat Taqorun, M.Ə.Rəsulzadənin xalçaları aiddir.

Kamil Əliyevin üzərində bir ildən artıq işlədiyi böyük öndərimiz Heydər Əliyevin general geyimindəki portret – xalçası demək olar ki, rəssamın şəəvr əsərlərindən biri hesab oluna bilər.

Kamil Əliyev portretçi-rəssam kimi Heydər Əliyevin xalça üzərində portretinin yaradılması haqqında uzun illər düşünmüşdür.

O, Heydər Əliyevi gənclik çağından tanıyırdı, dərin hörmət bəslədiyi və daim heyran qaldığı bu insanın surətini yaratmaq istəyirdi. Rəssamın xatirələrindən: “Dərhal deyim ki, bu, asan obraz deyildi. Gənc, gözəl olan bu şəxs məni özünün daimi səmimiyyəti ilə məftun edir, parlaq erudisiyası və natiqlik məharəti ilə heyratə gətirirdi. Xalça üzərində portret təsvirini yaratmaq həmişə müşkül olmuşdur. Bu işdə nə kətan və nə də yağlı boya deyil, xalça ilmələri əsasdır. Xalçada buraxılmış səhvi düzəltmək demək olar ki, qeyri-mümkündür. Emalatxanada hazırlıq məqsədilə sulu boya ilə damalı kağız üzərində işlədiyim Heydər Əliyevin onlarca portretlərini bu günə qədər saxlamışam...” Nəhayət, uzunmüddətli axtarışlardan və eksperimentlərdən sonra 1980-ci ildə Kamil Əliyev Heydər Əliyevə həsr etdiyi ilk portret-xalçanı yaratdı. Qırmızı-bənövşəyi və çəhrayı-mavi, incə tonlarla qızılı-oxra və açıq sarı rəngli iki düzbucaqlı medalyonda, qırmızı fonda təqdim olunmuş oval medalyonda yerləşdirilmiş Heydər Əliyevin portreti öz gözəlliyi ilə nəzəri cəlb edir. Rəssam bu xalçanı yaradarkən obrazın maksimal ifadəliliyinə nail olmaq istəyirdi və o, psixoloji cəhətdən bitkin bir surət yarada bilmişdi. Rəssam bu surətdə müdrik rəhbər, uzaqgörən siyasi xadimin xüsusiyyətlərini daha parlaq şəkildə əks etdirmişdir.

Göy fonlu, geniş anahəşiyə öz ornamental quruluşuna və koloritinə görə oval medalyonun çərçivəsi ilə uğurlu ahəngdarlıq təşkil edir. Həm ornamental kompozisiya, həm də xalçanın koloriti böyük zövqlə tərtib olunmuşdur.

Kamil Əliyev bu əsərin yaradılmasını belə xatırlayırdı: “Görkəmli insanın portretinin yaradılması xeyli məsuliyyət tələb edirdi. Mən Heydər Əliyevin portretini onun general formasında yaratmaq, hamıya onun hələ gənc ikən layiq görüldüyü general rütbəsində olduğunu xatırlatmaq, bununla bizim gənc döyüşçülərimizi, çağırışçılarımızı ruhlandırmaq fikrində idim. 1998-1999-cu illər ərzində görkəmli siyasi xadimimiz Heydər Əliyevin döyüşçü, general formasında təsviri olan xalçanın iki variantını hazırladım. Heydər Əliyevin general formasında olan portret xalçasını mən iki dəfə yaratmışam. I variant başa çatdıqdan sonra həmin xalça Xalça Muzeyinin ekspozisiyasına verildi. Heydər Əliyevin general formasında portreti olan xalçanın ikinci variantının təntənəli surətdə təqdimatı “Gülüstən” sarayında keçirildi. Heydər Əliyevin portretinin sağında və solunda oğlum Cavanşirin hazırladığı iki ornamental tirmə naxışlı xalça asılaraq, ümumi kompozisiyanı tamamlayırdı.”

Həqiqətən həmin tirmə naxışlı iki xalça triptix – kompozisiyası əmələ gətirməklə əsərə bitkinlik bəxş etmişdi.

Heydər Əliyevə həsr edilmiş ikinci portret xalçasını, rəssam Kamil Əliyev bu sənət əsərindən təqribən 8 il sonra yaratmışdı. Rəssam bu sənət əsərinin yaradılışı məqamına qədər xeyli axtarış yolu keçmiş, çoxlu eskizlər çəkmişdir. Sadə Azərbaycan zəhmətkeşindən Kamil Əliyevə ünvanlanmış bir məktub bu xalçanın yaradılması üçün səbəb, təkan olmuşdur. Həmin Azərbaycan vətəndaşı rəssamdan Heydər Əliyevin general formasında portret xalçasının yaradılmasını xahiş etmişdi.

Eskiz üzərində təqribən bir illik gərgin işdən sonra 1998-ci ildə bu nadir xalça yaradıldı. Kamil Əliyev bu xalçada özünün bütün istedadından və təcrübələrindən yararlanmışdı. Rəssamın xatirələrindən: “Çox şey çoxillik müşahidələrin, canlı və parlaq təəssüratların nəticəsində toplandı, lakin buna baxmayaraq, xalça üzərində Heydər Əliyevin portretinin yaradılması son dərəcə çətin oldu”.

Lakin istedadlı sənətkar, bu vəzifənin öhdəsindən gələ bildi və yeni incəsənət əsəri olan həmin xalçanı yaratdı. Bu sənət əsərinin mərkəzində çağdaş dövrün ən böyük siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyevin portreti yerləşdirilmişdir.

Rəhbərin portreti xırda nəbatı naxışı olan mavi fonlu, gözəl tərtib edilmiş mərkəzi oval medalyonda yerləşdirilmişdir. Heydər Əliyevin üz cizgiləri açıq tonlarda, incəliklərlə tədricən ipliyn daha tünd tonlara keçid halında yaradılmışdır. Rəssam dekorativ üslubda tərtib edilmiş xalçada uzun və mürəkkəb, müdrik rəhbər ömrü yaşamış, öz respublikasının müstəqilliyinə nail olmuş ağıllı, dünyagörmüş bir insan xarakterinin əsas cəhətlərini məharətlə əks etdirə bilmişdir. Qarşımızda müstəsna erudisiyaya, yüksək mədəniyyətə malik olan ziyalı insan surəti yenidən canlanır. Rəssam həm oxralı-qızılı, həm də özünün sevdiyi yaşılımtıl tonlarda tərtib edilmiş unikal xalça yaradılmışdır. Bu xalçada ornamental kompozisiya bütövlükdə mükəmməl səviyyəyə çatdırılmışdır. Milli “tirməsayağı” naxışın tətbiqi, rəsmi general formasında olan Heydər Əliyevin portreti olan oval medalyonun daxil edildiyi orta sahəni çərçivəyə alan geniş anahaşiyə Kamil Əliyevin dərin düşüncəsinin, milli ornamentdən istifadə etmək məharətinin və ən başlıcası, portretdə dərin mütəfəkkir və müdrik hökmdar obrazını əks etdirmək bacarığının göstəricisidir.

Xalçanın bayram əhval-ruhiyyəsini, tünd rəngdə işlənmiş islimi - arabesk elementlərindən ibarət olan ornamental quruluşu dinamik naxışlar dahada canlandırır. İsliminin bu dinamik, yüngül elementləri həm oval medalyonun kənarlarında, həm də göy fonlu enli haşiyədə istifadə olunmuşdur. Bütün bunlar bu xalçanın ümumi təntənəli ruhuna xüsusi dəstək verir.

1999-cu ilin fevralında xalçanın təntənəli təqdimat mərasimi Gülüstən sarayında keçirildi. Təqdimat mərasimində Azərbaycanın bütün elm və incəsənət xadimləri iştirak edirdilər. Doğrudur, böyük öndərimiz təqdimatda iştirak etmirdi, lakin onun oğlu bu gün Azərbaycanda Heydər Əliyev siyasətini uğurla yeridən o zaman Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti İlham Əliyev iştirak edirdi. Təqdimat həddən artıq təntənəli keçdi. Xalça haqqında mütəxəssislərin və dövlət və incəsənət xadimlərinin çıxışları oldu. Mən də oğlum Orxan Miralayevlə bərabər həmin təqdimata dəvət olunmuşdum və bu xalçanın yaranma tarixi, bədii və texniki xüsusiyyətlərini öz çıxışında zalda oturan hörmətli qonaqlara çatdırdım. Bu bir tarixi gün idi. Hamı böyük öndərimiz Heydər Əliyevin portreti olan xalça önündə xatirə şəkilləri çəkirdirdi. Mənim oğlum Orxan da sevimli prezidentimizin xalçası önündə onun oğlu, silahdaşı, gələcəyi olan İlham Əliyevlə birlikdə şəkil çəkdirmək arzusunu saxlaya bilmədi. Oğlum kənarda sakitcə hər şeyi seyr edən İlham Əliyevə yaxınlaşıb ondan birlikdə şəkil çəkdirməyi xahiş etdi. İlham Əliyev imtina etmədi və biz birlikdə şəkil çəkdirdik. Bu tarixi an həmin foto şəkildə əbədi qalmaqdadır. Bizim sevdiyimiz, hörmət etdiyimiz prezidentimiz İlham Əliyevin bizimlə olan bir xatirə şəkli ailəmiz üçün çox əzizdir və biz bununla fəxr edirik.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin bir insan, şəxsiyyət və dövlət xadimi kimi Azərbaycan üçün gördüyü işlər bütün Azərbaycan xalqının, o cümlədən rəssamların ilham mənbəyinə çevrilmişdi. Hər kəs onunla fəxr edir və onun kimi yaşamağa çalışırdı. O dövlətimizin və xalqımızın xilaskarı idi. Vaxtilə, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin “Xalçaçılıq” fakültəsini bitirmiş, böyük xalçaşünas alim Lətif Kərimovun tələbəsi olmuş xalçaçı – rəssam Tahir Məcidovun arzusu Heydər Əliyevin keçdiyi şərəfli həyat yolunu, xalqına olan məhəbbətini xalçada əks etdirmək idi. Bu fikirlə o həyatının bir neçə ilini həmin xalçanın yaranmasına həsr etmişdi. Bu xalça o xalça idi ki, onun da bəxtinə “Gülüstən” sarayında təqdim olunmaq xoşbəxtliyi nəşib oldu. Bu hadisə 2002 – ci ilin 15 iyun “Milli Qurtuluş” günü münasibətilə iyunun 12-də “Gülüstən” sarayında reallaşdı. Rəssamın “Qayıdış” adlandırdığı və ölçüsünə görə xeyli böyük olan və mürəkkəb kompozisiyaya malik bu xalça “Gülüstən” sarayının foyesində asılaraq yenə də Azərbaycanın elm və ictimai xadimlərinin sərəncamına verildi. Bu xalça əsrlər boyu toxunan süjetli xalçalardan kompozisiya tamlığına, mürəkkəb süjetliliyinə görə fərqlənirdi. Xalça “Azərxalça” istehsalat birliyində toxunmuşdur.

Rəssam xalçanın mərkəzində ayaqüstə, bütün boyu ilə təsvir etdiyi ulu öndərimizin sevinc ifadə edən simasını və sol əlini yuxarı qaldıraraq sürətlə Pirəbədil xalçasının üzərində iri addımlarla hərəkətini çox canlı, ifadəli və real təsvir etmişdir. Ulu öndərimizin zəngin daxili aləmini onun xarakterini real əks etdirən üz cizgiləri, onun səliqə və səhmanla həmişə geyindiği sürməyi rəngli kostyumu və qırmızı qalstuklu xalçanın materialına xüsusilə canlı bir ruh vermişdir. Ulu öndərimizin arxasında uçrəngli Azərbaycan bayrağının təsviri verilmişdir.

Məlum olduğu kimi 1993-cü ilin iyun ayında xalqımızın təkidi ilə Heydər Əliyev Bakıya dəvət edildi ki, azadlığımızı, müstəqilliyimiz qoruya bilək. Həmin Qayıdış rəssam Tahir Məcidovun fikrində, xəyalında həmişəlik qalmışdı. Özünün dediyi ki, o 9 il idi ki, bu xalçaya dair material toplayırdı. Heydər Əliyevin şəxsiyyətinə, onun intellektinə pərəstiş edən rəssam uzun illər eskizlər hazırlamışdı. İl yarım xalçanın toxunması üzərində işləmişdir.

Xalçanın bütün süjetinin mövzusu Heydər Əliyevin ayaqüstə məğrur portreti təşkil edir. Göründüyü kimi, Binə hava limanında yerə enmiş təyyarədən yerə düşən Heydər Əliyevin sehirli Pirəbədil xalçası üzəri ilə addımlaması, - rəssam bunu uçan xalça kimi təsəvvür etmişdir -. Süjetdə İlanlı dağ, Naxçıvan, bu diyarın tarixi memarlıq abidələri, Naxçıvanlıların Heydər Əliyevi yola salması, Bakı əhlinin isə onu sevinclə qarşılamaı təsvir olunmuşdur. Rəssamın əsas fikri bu xalçada gözəl tapılmış şərti perspektiv vasitəsi ilə Heydər Əliyevi daha da yüksəklərə ucaldıb onu ideallaşdırmaq olmuşdur. Rəssam xalçada olan parlaq təmiz isti rənglərlə bayramsayağı geyinmiş insanların üzlərində ki, sevinc hissini real təsvir etməklə Azərbaycan xalqının rəhbərə olan böyük məhəbbətini əks etdirməyə çalışmışdır. Xalçanın haşiyəsi də mürəkkəb quruluşludur. Burada kətbəbələr içərisində Dədə Qorqudun, Əcəmi Naxçıvanini, Şah İsmayıl Xətəinin öz dövrlərinə aid olan geyimlərdə əks etdirməsi xüsusilə diqqəti cəlb edir.

Haşiyənin yuxarı hissəsində ölkəmizin dövlət rəmzləri, bayrağımız, gerbimiz, Quran ayələri verilmişdir. Yeni Azərbaycan Partiyasının rəmzi də burada əks edilmişdir.

Məlum olduğu kimi Heydər Əliyevin bizə miras qoyub getdiyi azad, müstəqil və çiçəklənən Azərbaycanın ən əziz bayramı 12-iyun Qurtuluş günüdür. Azərbaycanın hər bir vətəndaşının əziz tutduğu bu bayramı biz bu ildə Heydər Əliyevin 90 illik doğum günündən sonra təntənəli surətdə qeyd edəcəyik. Məhz buna görə də məqaləmizdə o zaman Güllüstan sarayında YAP-ın icraçı katibi Milli

məclisin deputatı Əli Əhmədovun Gülüstən sarayında Tahir Məcidovun “Qayıdış” xalçasının təqdimatı zamanı həmin xalşanın yaranmasının siyasi tarixi haqqında söylədiyi fikirləri sizə təqdim etməyi vacib bildik. O vaxt O, sözünü belə başladı:

- Əziz dostlar!

“Hörmətli xanımlar və cənablar!

Çağdaş Azərbaycan tarixinin bir çox önəmli hadisələrinin şahidi olan “Gülüstən” sarayında, bu gün ictimai və mədəni həyatımızın yeni bir əlamətdar hadisəsində iştirak edirik. Bu gün biz tariximizin şanlı insanların və anlarının gözəl təcəssümünü tapan və bu sarayı bəzəyən “Qayıdış” xalçasının təqdimat mərasiminə toplaşdıq. Düşünürəmki Azərbaycanın xalçaçılıq tarixində hadisə adlandırmağa layiq olan bu gözəl sənət əsərinin hər hansı başqa yerdə təqdim edilməsi, Gülüstəndəki qədər böyük dəyər və rəmzi mənə daşıya bilməzdi. “Qayıdış” Xalçasının təqdimat mərasimi bizim hər birimizi qeyri ixtiyari olaraq yaxın keçmişdə yaşadığımız həyacanlı anlara qaytarır. Doqquz il əvvəl elə bu günlərdə Azərbaycan xalqı öz tarixinin və taleyinin ən təlatümlü, bir yandan həyəcənli, digər tərəfdən isə ümüdlə dolu anlarını yaşayırdı. Ölkəmizdə baş verib gedən hərc-mərclik, vətəndaş müharibəsi həddinə çatmış qarşıdurma, yenicə əldə etdiyimiz müstəqilliyimizi şübhə altına almışdır. Vəziyyətdən çıxış yolu tapmayan o zamanki rəhbərliyin görülməmiş səriştəsizliyi, iradəsizliyi insanlarda təlaş qorxu sindiromu yaratmışdır. Lakin xoşbəxtlikdən insanların ümid çirağın sönməyə qoymayan qüdrətli bir amildə mövcud idi. Bu hər kəsin güvənc kimi baxdığı Heydər Əliyev amili idi. Bu Azərbaycan vətəndaşlarının Qayıdışa onun gətirəcəyi Qurtuluşa inamı idi. Bu Azərbaycan xalqının Heydər Əliyevdə öz təcəssümünü tapan özünə inamı idi... Bu dəfə də Azərbaycan xalqının inamı özünü doğrultdu və tariximizin yeni dövrünün əsasını qoyan Qayıdış reallığa çevrildi. Bir neçə gündən sonra biz sizinlə bu tarixi anların il dönümünü dövlət bayramı kimi qeyd edəcəyik. İzin verin Milli Qurtuluş bayramı münasibəti ilə sizin hər birinizi, sizin simanızda bütün Azərbaycan xalqını təbrik etməklə yanaşı, onun müasir tarixini və müstəqil dövlətini yaratmış, möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyevə ən səmimi arzularımızı və hisslərimizi çatdıraraq, ona möhkəm can saqlıq və uzun ömür arzulayaq”.

Əli Əhmədov çıxışının sonunda Heydər Əliyevə həsr edilmiş “Qayıdış” xalçası haqqında öz fikrini belə söyləmişdir:

“Öz kamilliyi və gözəlliyi ilə burada oturanların hər birinin qəlbini rıqqətə gətirən “Qayıdış” xalçası sözün həqiqi mənasında Azərbaycanın ilmlərdə əks olunmuş tarixidir. Sənət əsəri kimi onun dəyəri haqqında yəqin ki, mütəxəssislər öz

dəyərli sözlərini deyəcəklər. Lakin bir həqiqət danılmazdır. Kamilliyin təcəssümü və təcəssümünün kamilliyindən yaranmış “Qayıdış” xalçası sözün həqiqi mənasında böyük hərflərlə yazılmağa layiq olan kamillik nümunəsidir. Xalq tarixi yaradanları həmişə sənətin dili ilə vəsf edir. Azərbaycanın müasir tarixini yaradan Heydər Əliyev haqqında onlarla, yüzlərlə kitab, sənət əsərləri xalçalar yaradılmışdır. İnənirəm ki, Heydər Əliyev Kamilliyinin kamil təcəssümü olan “Qayıdış” xalçası Azərbaycanın sənət tarixində ümumiyyətlə mədəniyyət tarixində layiqli, əbədi yer tuta biləcəkdir” (Azərbaycan qəzeti, 13-iyun, 2002-ci il, səh 2).

Açar sözlər: Heydər Əliyev, İlham Əliyev, portret xalça, süjetli xalça, obraz.

Кюбра Алиева (Азербайджан)

**Образ общенационального лидера Гейдара Алиева
в произведениях Кямиля Алиева и Таира Меджидова**

В статье рассматриваются два произведения коврового искусства, посвященные национальному лидеру - Гейдару Алиеву. Один был создан народным художником Азербайджана Кямилем Алиевым, второй, простым художником по ковру – Таиром Меджидовым. В статье рассматривается история их создания, проводится анализ композиции и выявляется художественное своеобразие ковров.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, Ильхам Алиев, портретный ковер, сюжетный ковер, образ.

Kubra Aliyeva (Azerbaijan)

**The character of national leader Heydar Aliyev in creativity
of Kamil Aliyev and Tahir Majidov**

In this article two works of carpet art, dedicated to national leader Heydar Aliyev are studied. The first carpet was made by people's artist of Azerbaijan Kamil Aliyev, the second carpet was made by carpet artist Majid Tahirov. In this article the story of creating these carpets is studied. The composition of these carpets, their artistic originality is considered also.

Keywords: Heydar Aliyev, İlham Aliyev, portrait carpet, carpet scene, character.